

Excellentie,

Op donderdag 18 augustus jl. heeft u een groep geïnstalleerd om de betalingen aan externen te onderzoeken.

Het onderzoek richt zich bijzonderlijk op de volgende kantoren:

- Business Finance Intelligence B.V. (BFI)
- New Amsterdam Legal (NAL)
- Bissessur Legal BV

De volgende vragen zijn naar aanleiding van de facturen van de externen opgekomen:

1. Waarom inzet van externe adviseurs?
2. Wie waren er op de hoogte dat externen dienden te worden ingezet?
3. Was het Crisis Management Team (CMT) bevoegd om externen in te zetten?
4. Is er bij het aanbesteden aan externen voldoende concurrentie uitgelokt?
5. Waarom zijn externe adviseurs van buiten Suriname aangetrokken?
6. Is er sprake van nepotisme? Zijn de externen te goeder naam en faam bekend?
7. Hoe is de financiering van de externen geregeld?

Voorts gaan wij in op de berichten op social-media, en in de pers, en vragen die tijdens het onderzoek zijn opgekomen, zoals:

1. Is ten onrechte de opbrengst uit de verkoop van een kantoor-unit aangewend om met name de externen te kunnen financieren?
2. Is de Raad van Commissarissen bewust informatie onthouden die zij ten behoeve van het dagelijkse toezicht nodig had?
3. Hoe zit het met het salaris van de CEO? Is er meer uitbetaald, dan oorspronkelijk afgesproken? Is er in dat kader überhaupt sprake van onrechtmatigheden?
4. Waarom niet taxeren door een Surinaamse taxateur?
5. Accountantscontrole vanaf het boekjaar beginnende in 2017?

Wat de vragen betreft die naar aanleiding van de facturen van de externen opkomen, het volgende:

Hiertoe schetsen wij ook een stuk achtergrond.

In de brief van de CEO van de SLM, over het verzoek om goedkeuring voor aandelenruil tussen de Staat, FOTW NV en SLM, die - drie weken - na het aantreden van de nieuwe President-Commissaris, door de CEO van de SLM naar de Minister van Transport, Communicatie en Toerisme (TCT) werd gestuurd, wordt gemotiveerd waarom er gebruik diende te worden gemaakt van externe adviseurs en welke adviseurs het betrof.

Op het gebied van financiële structurering, accountancy, fiscale gevolgen en de verrekenprijzencalculaties (transfer pricing), werd voorgesteld gebruik te maken van EY (wereldwijd) en Atlas (Nederland).

Op het gebied van ondernemingsrecht, insolventierecht, luchtvaartrecht, arbeidsrecht en intellectueel eigendomsrecht, betreft het de volgende kantoren: Best Advocaten (Suriname), Bissessur Legal (Suriname en Nederland), New Amsterdam Legal (Nederland), OSK Advocaten (Nederland), White & Case (USA) en Bird & Bird (Engeland).

Voorts werden de volgende ten behoeve van ondersteunende diensten genoemd: APG (wereldwijd, sales en revenu management), Esther Dorpmans (HRM en Internal Control) en The Back Lot (strategische communicatie).

Deze kantoren zo was de opzet, begeleiden het herstructurerings traject en diende het Crisis Management Team (CMT) van advies. Aansturing vond ook plaats door het CMT. Het CMT werd gevormd door: President-Commissaris mevrouw X.J. Jesserun en de CEO van de SLM de heer P.M. de Haan.

Het toezicht en de voortgangsbewaking op het CMT, werd gezien de aard en de omvang van de operatie breed opgezet. Een cluster van ministers werd belast met het toezicht.

Het betreft:

1. de Minister van Buitenlandse Zaken, International Business en Internationale Samenwerking, die ook voorzitter is van de Cluster Ministers;
2. de Minister van Financiën en Planning;
3. de Minister van Natuurlijke Hulpbronnen; en

4. de Minister van Transport, Communicatie en Toerisme.

Het cluster van Ministers werd gezamenlijk bevoegd en door de Regering gemachtigd om alle besluiten te nemen die vallen binnen de bevoegdheden van de aandeelhouder.

Periodiek, in de praktijk wekelijks, werd aan hen de voortgang gerapporteerd en werd met hen de knelpunten besproken.

Er is bewust voor gekozen, in overleg met de betrokken Cluster Ministers, om in beginsel geen gebruik te maken van lokale kantoren. In beginsel, want er is waar doelmatig wel degelijk gebruik gemaakt van lokale dienstverleners.

Het is noodzakelijk om zowel Nederlandse als, waar doelmatig, Surinaamse advocaten te betrekken in het project, omdat het gaat om een herstructurering naar Nederlands model, waarmee in Suriname nauwelijks ervaring is, terwijl dergelijke herstructureringen in Nederland regelmatig voorkomen. Het idee was om met deze herstructurering een voor Suriname baanbrekend en innovatief model te introduceren voor de gezondmaking van bedrijven die te kampen hebben met een onhoudbare schuldenlast.

Voorts – en dat lijkt de primaire reden - was men beducht dat de herstructurering dan, als zaken zou worden gedaan met een lokaal Surinaamskantoor, eerder op straat terecht zou komen. Zulks was ook van toepassing op de Raad van Commissarissen en is helaas ook bewaarheid geworden.

Met betrekking tot de vraag wie waren er op de hoogte dat externen dienden te worden ingezet, moge dus duidelijk zijn, dat de President-Commissaris, de CEO, en tenminste alle cluster-ministers op de hoogte waren van de inzet van externen. Overigens was dat een doelmatig en zorgvuldig besluit van de Staat. In het bedrijfsleven, wereldwijd, worden dit soort trajecten met buitengewone discretie omgeven en is de inzet van externen inherent.

Met betrekking tot de vraag of het CMT bevoegd was om externen in te zetten is het antwoord Ja.

Op grond van de missive no.40/RvS/22 van 16 februari 2022 staat onder het vierde aandachtstreepje:

- Dat de regering alle aspecten met betrekking tot het schrijven van de Surinaamse Luchtvaart Maatschappij NV de dato 4 februari 2022 ter kennisgeving aanneemt, waarmee de Regering begrijpt dat het crisisteam de reorganisatie van SLM en haar dochterondernemingen, op eigen initiatief van SLM, verder ter hand neemt.

Het vraagt overigens niet zo veel realiteitszin te begrijpen dat buitenlandse externen dienden te worden ingehuurd, een herstructurering van deze omvang was niet eerder in Suriname voorgekomen en los van het risico van het voortijdig bekend raken, ontbeerde het aan de noodzakelijke deskundigheid.

Kortom op basis van de stukken, in samenhang beschouwend, was het CMT bevoegd externen in te huren, later in missive 99 is dat nogmaals bevestigd. Zij zijn overigens nimmer door de Cluster Ministers gecorrigeerd en ook zij kenden alle ins en outs.

Uit de beraadslagingen wordt ook duidelijk dat de gekozen kantoren wel degelijk in concurrentie verkeerden. Voorts zijn wij nagegaan welke tarieven gangbaar zijn bij het type opdracht. De tarieven zijn naar Europese en Angelsaksische maatstaven lager dan modaal. Er is ons niet gebleken dat er sprake is geweest van nepotisme en de kantoren zijn te goeder naam en faam bekend. Het feit dat brievenhoofden qua lay-out gelijkend waren heeft te maken met de door die kantoren toegepaste software.

Met betrekking tot de noodzaak van de inzet externen maken wij wel een kanttekening. Opgemerkt moet worden dat als de RvC zich voldoende van haar toezichthoudende taken had gekweten de offers wat de externen betreft lager zouden zijn uitgevallen.

Het is niet aanvaardbaar dat er zulke grote achterstanden bestaan in de jaarverslaggeving.

Wat deze primaire toezichthoudende taak betreft, heeft de RvC blijk gegeven van een ongenoegzaam besef van verantwoordelijkheid.

Strikt formeel kan een accountantscontrole achteraf, er is vanaf 2017 officieel geen accountant benoemd, niet meer plaatsvinden, mede omdat achteraf de werking van de administratieve organisatie niet meer op werking kan worden getoetst.

De in januari 2022 benoemde President-Commissaris heeft met accountantskantoren gesproken en dat gaf dezelfde conclusie, te weten: "Een verklaring omtrent de getrouwheid kan zo ver na de benoeming als accountant niet meer worden afgegeven."

Wat de kosten van de externe adviseurs betreft, deze kosten zijn in het oorspronkelijk te financieren herstructurerings-budget meegenomen.

In de missive No.099/RvS/22 worden deze kosten gevat onder het kredietarrangement dat wordt aangegaan bij de Finabank NV.

Dat de kosten ten laste van de verkoop van de kantoorunit is gekomen is dus onjuist. Die verkoop leverde wel de liquiditeitsruimte om de externen te kunnen betalen.

De opmerking dat andere crediteuren jaren op hun geld moesten wachten is ook juist.

Echter zo werkt dat bij herstructureringszaken, als de adviseurs niet tijdig zouden worden betaald, dan zouden zij hun dienstverlening staken.

Veelal wordt in dergelijke situaties met bevoorschotting gewerkt.

De soliditeit, solvabiliteit en liquiditeit van de SLM was niet zodanig dat door externe adviseurs lange krediettermijnen toelaatbaar werden geacht.

Met betrekking tot de declaraties van Bissessur Legal BV

De heer Bissessur is vanuit het Kabinet van de President beschikbaar gesteld, omdat hij over de gewenste legal kennis beschikte en hij de President-Commissaris en de CEO zou kunnen bijstaan in het traject.

In dat geval ga je, in hun schoenen staande, geen due diligence-onderzoek naar die persoon uitvoeren, gegeven de gezagsverhouding, kunnen zij er gevoeglijk vanuit gaan dat dat werkbaar is.

Na verloop van tijd lopen zij er tegenaan dat de heer Bissessur van oordeel is dat gelet op zijn inzet hij EUR 17.500 per maand wenst te declareren. Echter uitgaande van de uren die door hem worden gemaakt en de geleverde prestatie en in vergelijking met de tarieven die in rekening zouden worden gebracht door concurrerende dienstverleners, was het niet onredelijk wat de President-Commissaris betreft. Dit valt ook te beluisteren onder anderen in het gesprek met de CEO en een lid van de

RvC. Deze stellingen hebben wij bij ons onderzoek betrokken. Wij komen daar later in deze notitie op terug.

Door de President-Commissaris is vervolgens op het niveau van de Cluster Ministers c.a. gezegd, als jullie willen dat wij met hem stoppen, dan stoppen wij met hem, dat gaat echter wel vertraging opleveren. Zij was namelijk ook van oordeel dat hij om niet ter beschikking was gesteld vanuit het Kabinet van de President. Vervolgens werd te kennen gegeven, wetende wat door hem per maand zou worden gefactureerd, ga door met hem. Er is dus een overeenkomst, er zijn prestaties geleverd, en er is gefactureerd en betaald. Hiermee is voldaan aan de criteria voor de rechtmatigheidstoets. En het was kennelijk doelmatig volgens een honorarium vergelijking.

Zowel de CEO en de President-Commissaris hebben - zo stellen zij - steeds gehandeld op instructies van de cluster-ministers. Ook wat deze kwestie betreft zo blijkt uit de stukken in het kader van het overleg.

De vraag die je in deze ook kan stellen is: zijn werkzaamheden - op ideële grondslag gebaseerd - die hij voor het Kabinet van de President uitvoerde, naar Nederlandse begrippen tegen een geringe vergoeding, mag je die vergelijken met de werkzaamheden die in het kader van de werkzaamheden voor de SLM werden uitgevoerd? SLM een commercieel bedrijf met een verlies van meer dan \$70 miljoen.

Een andere vraag, wordt niet ten onrechte in de media en het parlement het beeld geschapen dat mr. Bissessur zelf in persoon een honorarium van € 17.500 toucheert. Dat is niet juist. Het honorarium is niet bestemd voor mr. Bissessur zelf als natuurlijk persoon, maar voor het kantoor Bissessur, met een kantoororganisatie.

De kosten van het voeren van een kantoororganisatie in Suriname en in Nederland, zijn verdisconteerd in het honorarium. Deze kosten zullen niet gering zijn. Naast salarissen en huur, valt ook te denken aan de kosten van verplichte verzekeringen, bijvoorbeeld tegen beroepsaansprakelijkheid, verplichte cursussen, vakliteratuur, IT-systemen (document-management en financiële systemen) en infrastructuur.

Zo zijn Nederlandse advocaten gebonden aan gedragsregels voor de vaststelling van de hoogte van hun honorarium. De Gedragsregels beogen een behoorlijke beroepsuitoefening te waarborgen. Het honorarium mag

volgens de Gedragsregels ook niet te laag zijn, omdat de kantoororganisatie niet in gevaar mag komen als gevolg daarvan, of dat de advocaat zijn onafhankelijke positie verliest omdat hij financieel afhankelijk zou kunnen worden van de cliënt. In de tuchtrechtspraak is uitgemaakt dat er een kostendekkende ondergrens zou gelden van € 100 per uur.

Wij verwijzen naar:

(<https://regelgeving.advocatenorde.nl/content/regel-17-honorarium>)

Op grond van ons onderzoek naar de tijdverantwoording van Bissessur Legal komen wij tot het volgende in rekening gebrachte tarief:

Het kantoor Bissessur heeft volgens de urenspecificatie 1.011,8 uren besteed aan het project. Het kantoor heeft een bedrag van €122.500 (excl. BTW) gedeclareerd bij client SLM. Dat komt neer op een honorarium van €121 per uur dat kantoor Bissessur effectief voor deze opdracht heeft gehanteerd.

Ter vergelijking, de Surinaamse advocaat mr. Best die betrokken is in het project hanteert een honorarium van € 225 per uur, terwijl de Nederlandse advocaat een honorarium van € 300 per uur hanteert.

Het team van advocaten heeft de werkzaamheden zodanig samengesteld, dat het productiewerk bij het kantoor Bissessur ligt, terwijl het kantoor van mr. Jongepier de stukken beoordeelt vanuit zijn ervaring op het gebied van insolventierecht en het kantoor van mr. Best meekijkt op basis van inzichten die anders kunnen zijn in het Surinaams recht in vergelijking met het Nederlands recht.

Is er sprake van wilsgebreken als dwaling en bedrog? In de media wordt wel beweerd dat hij zich onterecht heeft geafficheerd als advocaat.

Na zijn beëdiging op 25 februari 2022, werkt Bissessur als zelfstandig ondernemer-advocaat. Hij kan hierbij zelfstandig optreden als advocaat en is ook volwaardig advocaat. De Nederlandse advocatenwet maakt geen onderscheid tussen advocaten en advocaat-stagiaires, in tegenstelling tot de Surinaamse advocatenwet, hierdoor zou mogelijk de verwarring kunnen zijn ontstaan.

Voor de eerste drie jaren is er evenwel een patroon; de patroon dient als klankbord en als begeleider voor de nieuwe advocaat, maar ook om aan

de Orde van Advocaten verslag te doen over het functioneren van de advocaat in deze periode.

De patroon speelt geen enkele rol in de relatie tussen advocaat Bissessur en zijn cliënten.

Het is Bissessur niet verboden om buitenlandse cliënten (waaronder SLM) te adviseren als Nederlands advocaat.

Wij zijn gedoken in de achtergrond, ervaring en zijn geschiktheid voor deze opdracht. Hoewel, en dat herhalen wij, partijen zijn inzet en de degelijkheid prijzen.

Mr. Bissessur heeft ruim 1,5 jaar (2007 - 2008) gewerkt als compliance medewerker bij Equity Trust, waarbij hij de rationale van het opzetten van juridische structuren (met name securitisatie, M&A, en restructuring structuren) heeft beoordeeld.

Hij heeft daarna ruim 3 jaren (2008 - 2011) gewerkt bij het internationale fiscalistenkantoor KPMG Meijburg op de afdeling Tax - M&A en Corporate Restructuring.

Vervolgens heeft hij daarna ruim 2 jaren (2011 - 2013) gewerkt bij het internationale advocatenkantoor Baker McKenzie op de afdeling Tax - M&A, Corporate Restructuring en Supply Chain Tax Planning.

Daarna is hij vanaf mei 2013 werkzaam geweest als zelfstandig jurist met een eigen kantoor, met een cliëntenportefeuille van vermogende particulieren en ondernemingen (waaronder multinationals).

Op 25 februari 2022 is hij beëdigd als advocaat in Rotterdam en werkt hij als zelfstandig ondernemer Bissessur Legal BV.

Wij gaan nu in op de enkele berichten op social-media, en in de pers, en vragen die tijdens het onderzoek zijn opgekomen

Ad 1. Is ten onrechte de opbrengst uit de verkoop van een kantoor-unit aangewend om met name de externen te kunnen financieren? Is het pand onder de marktprijs verkocht?

Wij beginnen met de verkoop van het pand.

Het is geen pand het is een winkelunit, zonder woonbestemming.

Een dergelijke unit kan je niet vergelijken met een woning. De m2-prijs loopt niet uit de pas met recente gelijksoortige units.

Overigens vindt een dergelijke toets ook plaats door notarissen, deze zijn beducht voor verkooptransacties onder de marktprijs, omdat zulks tot ontzetting uit het ambt kan leiden.

De financiering van de externen vormt onderdeel van het, via de kredietfaciliteit bij de Finabank NV, extern te financieren, herstel- of doorstartplan.

De uit de verkoop van de kantoorunit vrijgekomen liquiditeiten, zijn daarvoor tijdelijk aangewend.

Ad 2. Is de Raad van Commissarissen bewust informatie onthouden die zij ten behoeve van het dagelijkse toezicht nodig had?

De informatie die de RvC nodig had voor haar dagelijkse toezicht is de RvC niet onthouden.

De informatie die in het kader van CMT is verkregen is niet in alle gevallen gedeeld. Ook hier trachtte CMT in samenspraak met de Cluster Ministers te voorkomen dat zaken op straat zouden komen te liggen. Eén RvC-lid is op voordracht van de vakbonden benoemd en men was bevreesd dat het delen van die kennis tot bijvoorbeeld stakingen zou kunnen leiden.

De President-Commissaris heeft tijdens het eerste overleg met de cluster-ministers aangegeven daardoor, dus het niet delen van de kennis die zij had als lid van het CMT, in een onmogelijke situatie terecht te komen.

Mocht zulks het geval zijn, zo stelden de cluster-ministers, dan kon zij hen naar de cluster-minister verwijzen.

Overigens als er wel een bijeenkomst werd belegd waar informatie-uitwisseling plaatsvond, bijvoorbeeld de vergadering d.d. 21 april 2022

waarin binnen de mogelijkheden wel informatie werd uitgewisseld, daarbij bleken drie leden afwezig te zijn. De stelling – in juni jl. - dat de leden verrast waren te vernemen wie de leden van het CMT waren, geeft dan ook hun betrokkenheid bij de SLM aan. Op onze expliciete vraag waarom de leden zich niet bij de aandeelhouder melden als er problemen binnen de RvC zich voordeden, werd de indruk bewaarheid dat zij niet op de hoogte zijn van de functie en taken van een lid van de RvC.

Met het bespreekbaar maken van kwesties in de media hebben zij niet gehandeld in het belang van de aandeelhouder i.c. in het belang van het volk en in het belang van de SLM. Zij hebben wel voor onzekerheid gezorgd bij de voor het herstelplan bepalende partners en het vertrouwen bij het publiek.

Ad 3. Hoe zit het met het salaris van de CEO? Is er meer uitbetaald, dan oorspronkelijk afgesproken? Is er in dat kader überhaupt sprake van onrechtmatigheden?

Ten onrechte blijkt de indruk te zijn gewekt dat de CEO in zijn eigen belang handelde door zijn salaris voor 50% in Suriname en voor 50% op de rekening van zijn vennootschap in Nederland, welk deel werd verhoogd met 21% Omzetbelasting.

De 50% die in Nederland werd gestort, was op verzoek van de toenmalige President-Commissaris en de secretaris van de RvC. Men was bevreesd dat als zou uitkomen welk salaris de CEO zou verdienen er een opstand onder het personeel zou komen.

De 21% waarmee de rekening ten onrechte werd verhoogd, was een verzoek van het SLM-kantoor in Nederland. Overigens is deze Omzetbelasting als voorbelasting verrekend, zodat deze per saldo neutraal is.

De kwestie over de huisvesting. Contractueel had de CEO recht op EUR 2.000 huurvergoeding per maand, echter de huur voor zijn huis in Suriname was EUR 3.500. Dat is besproken en het verschil wordt verrekend met zijn Surinaamse salaris.

Er is uitbetaald wat is afgesproken, dat de betalingen in Nederland hoger bleken te zijn is het gevolg van het feit dat maandelijks het vakantiegeld en de pensioenbijdrage werden uitgekeerd.

Voorts is bij de confrontatie van het contract met de uitvoering gebleken dat de vergoeding voor Nutsvoorzieningen niet is uitbetaald.

Ad 4. Waarom niet taxeren door een Surinaamse taxateur?

Een bekende ongepaste schadelijke grensoverschrijdende opmerking in de media van een lid van de RvC van de SLM, namelijk dat plaatselijke taxateurs het (de waardering) voor EUR 2.000 zou hebben gedaan, getuigt niet van kennis van zaken. Het betreft geen onroerend goed of een schade.

Bij een waardering door valuatoren vormt de economische waarde het uitgangspunt, niet de solitaire boekwaarde of taxatiewaarde, omdat de netto geldstromen en de samenhangende ondernemersrisico's bepalend zijn voor de waarde van een bedrijf. Voor deze aanpak heb je wel een grondige kennis nodig van het bedrijf en de markt waarin de onderneming actief is. Op basis van de verwachte financiële performance (cashflows), SWOT-analyses en het risicoprofiel van de onderneming kan de valuator de waarde berekenen.

Ad 5. Accountantscontrole vanaf het boekjaar beginnende in 2017

In aanvulling op wat bij eerdere vragen aan de orde is geweest. Dit is een slepende kwestie, waar de voormalige RvC een steek heeft laten vallen. Hier dient een creatieve oplossing voor te worden gevonden. Accountantscontrole zoals statutair is bepaald kan niet meer worden uitgevoerd. Er dient te worden getenderd en het accountantskantoor zal met een creatieve oplossing moeten komen, zoals bijvoorbeeld een samenstellingsopdracht voor de jaren tot en met 2022 waarop geen accountantscontrole wordt toegepast als bedoeld in de statuten, doch wel een rechtmatigheidstoets etc. Het is volgens de beroepsregelen niet mogelijk en technisch ook niet uitvoerbaar om nu nog een controle van de jaarrekening over de periode die ligt voor de benoeming uit te voeren. Dit kan ook de financieringsmogelijkheden voor de SLM raken.

Tot slot:

Het is jammer dat deze kwestie niet in de kiem is gesmoord. Het lijkt al met al een storm in een glas water.

Nu is een naar mijn oordeel een adequate President-Commissaris genoodzaakt geworden op te stappen, datzelfde geldt ook voor de CEO.

Mochten er bij u vragen bestaan, dan zijn wij gaarne tot een nadere toelichting bereid.

Het onderzoeksteam,

Mahinder Sewgobind

Ron Wijnstekers RA

29 augustus 2022